

cions guerrereres que temen Perpinyà i Barcelona es troba en la correspondència entre els dos consells municipals, p. p. Calmette, *RLR* LVI, 456. Ni en aquest sentit no es degué usar gaire en català anteriorment, car en una crònica de 1535 es tracta de l'escrit d'un canonge d'Eivissa, llavors aterroritzada per l'amenaça turca, i sobretot en aquella col·legiata es devia imitar molt l'ús dels soldats castellans de la forta guarnició que havia de protegir-los: «vchent açò Barba-Ro<s>», que Sa Magestat y' havia presa la Goleta y que *marxava* devers la ciutat, lo dit Barba-Rosa li hisqué al encontra, ab 80 milia, y fonc una gran batalla», Macabich (*Crónicas de Sta. Ma. la Major*, p. 8). Abans havia estat assenyalat en el val. Guerau de Montmajor el 1586 (*RHisp.* xxxiv, 548), i no abans de 1627 per AlcM a Mall. Un i altre en aplicació militar. Es tracta, doncs, sempre de marxas militars, i usat per gent que ho pronunciava amb gran èmfasi, afalagador o hostil; així segueix: «los soldats *marchant* ---», parlant de la guerra de 1641 en què esperàvem més ajuda de les tropes de Lluís XIII (*BABL* viii, 3); i quan el monarca fr. ja es preparava a traïr-nos profitosament: «orde del --- Sr. de Marsin per a que *marxasen* a la vila de Palamós» (carta del Consell de Perpinyà al de Bna., a. 1651; *RLR* LXV, 93).

Sovint en el cançoner, parlant de bandolers o de tropes invasores, passim en el *Romillo*. de Milàf, per exemple en la cançó tràgica de la captura d'un gran patriota per les tropes botifleres: «a las nou de la nit / el destacament *marvaxa*», *Cançó d'En Bac de Roda* (c. 1715), 87.6. És clar que la força del mot s'havia anat desgastant en català mateix, si bé molt menys que a Castella, on tanta de gent s'identificava amb l'esperit dels Tercios i de les altres tropes de dominació colonial. Podia, entre nosaltres aplicar-se al simple fet de partir d'un lloc, però encara a princ. del S. XIX és un mot d'ús preferentment militar i aplicat sovint a tropes que se'n van d'un lloc, amb pas marcial o... altrament: A. Perich conta que haï hagut de *marchar* de Sant Jordi Desvallés les tropes napoleòniques a. 1809 (*BABL* vi, 423, i sovint en aquesta sèrie de relats).

No fou recollit per cap diccionari fins —cosa significativa— a l'obra de Lacavalleria (família patriota, però partidària de França, de la qual acabà per dependre). No cal dir que també en la seva obra de 1695 l'usa quasi sempre en els sentits militars: «Cèsar *marxa* de tal manera, que jo temo que no arribe a Brúndisi més aviat del que seria menester», traduint *ambulat Caesar del De Bello Civili (ambulare* era verb sobretot militar en llatí); «fer *marxar* les tropes contra del enemic», «ab mil hòmens de peu se posà ell en campanya per a *marxar* contra del enemic». De tots els exemples que dona, només dos són ambigus en aquest sentit: «*marxar*, estar en *marxa*, fer via», «ell mateix *marxa* a gran pas»: i àdhuc ací ningú ens diu que pensi en gent civil, i l'expr. *estar en marxa*, ja en si, indica un caminar forçat regular disciplinat, almenys aplicable, o vagament al·lusiu, a fets virils, sovint, sino sempre, armats. El *DTO*. no recollí el mot en cap de les seves ed. ant., fins 1757, ja mogut per l'èxit del Lacav.

Certament ja en el S. XVIII devia anar-se ampliant l'abast del mot, en bona part sota l'exemple castellà, que s'havia assimilat fortament aquest gallicisme gràcies a les guerres inacabables dels Felips, fins a fer-ne carnadura pròpia (en cast. no s'havia documentat fins c. 1550, *DCEC*, MARCHAR, article extens, al qual puc remetre en molts aspectes). Així ens conten ja el 1812 que «en Barcelona, molts de los habitants *marsharen* y vingueren en lo Ampurdà, per alimentarse», a. 1812 (*BABL* vi, 497) i tanmateix encara referent a la Guerra del Francès.

Altrament no és estrany que sigui en els escrits d'un aristòcrata el Baró de Maldà, l'autor del *Calaix de Sastre*, imbuït d'esperit anti-popular (mal sigui també anti-francès) i germà del tirànic Virrei del Perú, en què ja observem consumant-se la tendència a ampliar a tota mena d'usos el radi d'acció del mot: «la Sra. àvia Vega, amb lo bastó ganxut com banya d'unicorn, *marshava* per allí, llesta com una serp, i tal esperit té madama, que res l'atordeix, sí que endavant i fora!», *Coll. B. V.*, 113 (potser no sense sorna al·ludint a una dama, a qui reca de ser vella i pren aires regimentadors). Ara ja tenim un dels usos cabdals, que ens ha quedat, *fer marxar* 'obligar a anar-se'n': «lo R. doctor Pere Torrents --- havent-se fet tal --- sermó del Pi ab son beneplàcit, fou desterrat al convent de las Abellanias, a sollicitació de tant contrari --- y un dels principals, lo Sr. Bisbe, que fou qui'l féu *marshar*, sent apassionadíssim als tomistas» (*Exc.*, p. 166). I en fi, ara sí que veïem l'abús acastellanat: «han *marshat* a la torre de Tarrida lo marit i muller Aldavart, no obstant començar a ploure, la Sra. Da. Manuela Cruylles, amb mes tres querides filles, amb summa pressa de sa senyora tia, també han *marshat*», *Coll. B. Vida*, 93. Ja veïem de quin ambient acastellanat de «gente bien» va partir aqueixa pestiferació del llenguatge.

Els mals són encomanadissos, i no és estrany que el mal es propagui fins al jove Verdager, que algun cop va usar *marshar* per 'anar-se'n' en correspondència amb certs amics l'any 1868 (*Epistolari*, Casac. I, 68). Reconeguem que en ell i en els millors escr. Renaix. això resta excepcional. ¿Què més té aquesta nit ha *marshat* a Madrid que se n'ha anat a Madrid? ¿Què li falta a aquesta manera de dir que tingui aquella altra, quin matís, quin deix, quin to, que l'altra no llueixi? Estiguem-nos-en, doncs, sempre que el nostre etern *anar-se'n* sigui possible. Si més no el regust «cuartelero» ja ens el hauria de fer avorrible. Així ho va predicar sempre un home tan poc amic del purisme artificiosos com Marian Aguiló. El seu diccionari cita un dels primers casos, en la *Comèdia de la Conquesta de Mallorca*, any 1683, amb la marca infamant de «castellanisme o gallicisme», tot i que el publicador Montoliu (que recordo bastant afectat d'aqueixa epidèmia) li posa un impertinent interrogant entre parèntesis.

Les generacions no moren i neixen en va: per molt estrangers que siguin, els manlles assimilats formen part integrant de la llengua. El fr. *marcher* és un mot que es va imposar entre nosaltres, i en moltes llengües d'Europa —en més o menys, pertot o quasi. An-